

วิปัสสนาภูมิ

อ.สุภีร์ ทุมทอง

อบรมคณะวิฑยากรและผู้เผยแผ่ธรรม ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยฯ

๘ มิถุนายน ๒๕๖๒

วิปัสสนาภูมิ

๑. ความหมาย
๒. ประเภท
๓. ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง

๑. ความหมาย

วิปัสสนาภูมิ = วิปัสสนา + ภูมิ

วิปัสสนา = วิ + ปัสสนา

ภูมิ =

๒. ประเภท

วิปัสสนาภูมิ ๖

๑. ขั้น ๕
๒. आयตนะ ๑๒
๓. ฌาตุ ๑๘
๔. สัจจะ ๔
๕. อินทรีย์ ๒๒
๖. ปฏิจจสมุปบาท

๒. ประเภท

๑. ชั้น ๕

ปณจกฺขนฺธา: รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ

สณฺณากฺขนฺโธ สงฺขารกฺขนฺโธ วิญฺญาณกฺขนฺโธ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๑/๑)

๒. ประเภท

๒. อายตนะ ๑๒

ทวาราสายตนานิ: จกขายตน์ รูปายตน์

โสตายตน์ สททายตน์ ฆานายตน์ คนธายตน์ ชิวหายตน์

รสายตน์ กายายตน์ โผฏฐัพพายตน์ มนายตน์ ฌมมายตน์.

(อภิ.วิ. ๓๕/๑๕๔/๗๙ สุตตันตภาชนีย์)

๒. ประเภท

๒. आयतन ๑๒

ทวาทสายตนานิ: จกขายตน์ โสตายตน์

ฆานายตน์ ชิวหายตน์ กายายตน์ มนายตน์

รูปายตน์ สททหายตน์ คนุธายตน์ รสายตน์ โผฏฐพพายตน์ ธมมายตน์.

(อภิ.วิ. ๓๕/๑๕๕/๗๙ อภิธัมมภาชนีย์)

๒. ประเภท

๓. ชาติ ๑๘

ฉ ชาติโย: ปจวีธาตฺ อโโปธาตฺ เตโชธาตฺ วาโยธาตฺ

อากาสธาตฺ วิญญานธาตฺ. (อภิ.วิ. ๓๕/๑๗๒/๙๖)

ฉ ชาติโย: สุขธาตฺ ทุกฺขธาตฺ โสมนสฺสธาตฺ โทมนสฺสธาตฺ

อุเปกฺขธาตฺ อวิชฺชาธาตฺ. (อภิ.วิ. ๓๕/๑๗๙/๙๙)

ฉ ชาติโย: กามธาตฺ พยาปาตธาตฺ วิหีสธาตฺ

เนกขมฺมธาตฺ อพฺยาปาตธาตฺ อวิหีสธาตฺ. (อภิ.วิ. ๓๕/๑๘๑/๑๐๐)

๒. ประเภท

๓. ชาติ ๑๘

อัญจาส ชาติโย: จกขุชาติ รูปชาติ จกขุวิญญาณชาติ
โสตชาติ สททชาติ โสตวิญญาณชาติ ฆานชาติ คนุชชาติ
ฆานวิญญาณชาติ ชิวหาชาติ รสชาติ ชิวหาวิญญาณชาติ
กายชาติ โผฏฐพพชาติ กายวิญญาณชาติ
มโนชาติ ธมมชาติ มโนวิญญาณชาติ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๑๘๓/๑๐๒)

๒. ประเภท

๔. สัจจะ ๔

จตุตตาริ อริยสัจจანი: ทุกข์ อริยสัจจํ,
ทุกขสมุทโย อริยสัจจํ, ทุกขนิโรธอ อริยสัจจํ,
ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสัจจํ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๑๘๙/๑๑๗)

๒. ประเภท

๕. อินทรีย์ ๒๒

พาวีสตินุทรียานิ: จกฺขุณฺทรียํ โสติณฺทรียํ ฆานินฺทรียํ ชิวฺหิณฺทรียํ
กายินฺทรียํ มนินฺทรียํ อิตฺถินฺทรียํ ปุริสินฺทรียํ ชีวิตินฺทรียํ
สุخينฺทรียํ ทุกฺخينฺทรียํ โสมนสฺสสินฺทรียํ โทมนสฺสสินฺทรียํ อุปกฺخينฺทรียํ
สทฺธิณฺทรียํ วีริยินฺทรียํ สติณฺทรียํ สมาธิณฺทรียํ ปณฺณินฺทรียํ
อนณฺณาตณฺณสฺสามีติณฺทรียํ อณฺณินฺทรียํ อณฺณาตาวิณฺทรียํ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๒๑๙/๑๔๕)

๒. ประเภท

๖. ปฏิจจสมุปบาท

อวิชชาปัจจัย สงขาร, สงขารปัจจัย วิญญาณ, วิญญาณปัจจัย นามรูป,
นามรูปปัจจัย สฬายตน์, สฬายตน์ปัจจัย ผสฺโส, ผสฺสปปัจจัย เวทนา,
เวทนาปัจจัย ตณฺหา, ตณฺหาปัจจัย อุปาทาน, อุปาทานปัจจัย ภโว,
ภวปัจจัยชาติ, ชาติปัจจัย ชรามรณ โสภปริเทวทุกขโทมนสฺสุปายาสา
สมภวานฺติ; เอวเมตสฺส เภวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

(อภิ.วิ. ๓๕/๒๒๕/๑๖๑)

วิปัสสนาภูมิ

๑. ความหมาย

๒. ประเภท

๓. ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง

๓.๑ โดยสภาวะธรรม

๓.๒ โดยสังเคราะห์ลงเป็นรูปนาม

๓.๓ โดยกฏธรรมดา

๓.๔ โดยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติวิปัสสนา

๓.๑ โดยสภาวะธรรม

สภาวะธรรม	ชั้นที่ ๕	อายตนะ ๑๒	ธาตุ ๑๘	
จักขุ	รูปชั้นที่ ๕	จักขายตนะ	จักขุธาตุ	
โสตตะ		โสตายตนะ	โสตธาตุ	
ฆานะ		ฆานายตนะ	ฆานธาตุ	
ชีวหา		ชีวหายตนะ	ชีวหาธาตุ	
กาย		กายายตนะ	กายธาตุ	
รูป		รูปายตนะ	รูปธาตุ	
สีททะ		สีทหายตนะ	สีททธาตุ	
คันธะ		คันธายตนะ	คันธธาตุ	
รสะ		รสายตนะ	รสธาตุ	
ปฐวี เตโช วาโย			โผฏฐัพพายตนะ	โผฏฐัพพธาตุ
สุขุมรูป			อัมมายตนะ	อัมมธาตุ
เวทนาเจตสิก		เวทนาชั้นที่ ๕		
สัญญาเจตสิก		สัญญาชั้นที่ ๕		
เจตสิกอื่น		สังขารชั้นที่ ๕		
นิพพาน	-			
จิต	วิญญาณชั้นที่ ๕	มนายตนะ	วิญญาณธาตุ ๗	

๓.๒ โดยสงเคราะห์ลงเป็นรูปนาม

วิปัสสนาภูมิ	รูปธรรม	นามธรรม
ชั้น ๕	รูปชั้น	เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น วิญญาณชั้น
อายตนะ ๑๒	จักขายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ รูปายตนะ สัททหายตนะ คันธายตนะ รสอายตนะ โผฏฐัพพายตนะ	มนายตนะ
	ธัมมายตนะ	
ธาตุ ๑๘	จักขุธาตุ โสตธาตุ ฆานธาตุ ชิวหาธาตุ กายธาตุ รูปธาตุ สัทธาธาตุ คันธธาตุ รสธาตุ โผฏฐัพพธาตุ	จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญาณธาตุ ฆานวิญญาณธาตุ ชิวหาวิญญาณธาตุ กายวิญญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ
	ธัมมธาตุ	
สัจจะ ๔	ทุกขอริยสัจ	ทุกขอริยสัจ
		ทุกขสมุททยอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ
อินทรีย์ ๒๒	จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ ปุริสินทรีย์ อิตถินทรีย์	มโนินทรีย์ สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเปกขินทรีย์ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญาตัญญูสสามีดินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์
	ชีวิตินทรีย์	

๓.๓ โดยกฏธรรมดา

กฏธรรมดา ๒ ชุด รวม ๔ กฏ

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา.

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา.

สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา.

อิทฺตปฺปจฺจยตาปฏฺฐิจฺจสมุปฺปาโท.

๓.๔ โดยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติวิปัสสนา

เอวํ ปสฺสํ ภิกฺขเว สุตฺวา อริยสาวโก

รูปสมิมฺปิ นิพฺพินฺนํ, เวทนายปิ นิพฺพินฺนํ, สลฺยายปิ นิพฺพินฺนํ,

สงฺขาเรสุปิ นิพฺพินฺนํ, วิญฺญาณสมิมฺปิ นิพฺพินฺนํ,

นิพฺพินฺนํ วิรชชติ, วิกฺกาคา วิมฺุจฺจติ, วิมฺุตฺตสมิํ “วิมฺุตฺต”มิติ ญาณํ โหติ,

“ขีณา ชาติ, วุสิตํ พุรหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา”ติ ปชานาติ.

(สํ.ข. ๑๗/๑๒/๑๘)

สวัสดีครับ